

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ЄВРОАТЛАНТИЧНУ БЕЗПЕКОВУ ПОЛІТИКУ

THE IMPACT OF THE RUSSO-UKRAINIAN WAR ON EURO-ATLANTIC SECURITY POLICY

Бузаров А.І.,

orcid.org/0009-0009-5085-8340

кандидат філософських наук,

докторант

*Інституту політичних і етнонаціональних досліджень
імені І.Ф. Кураса Національної академії наук України*

Російсько-українська війна стала безпрецедентним викликом для євроатлантичної безпекової політики, перетворившись на каталізатор масштабних трансформацій у міжнародній системі. Вона спричинила інституційний перегляд стратегій НАТО та ЄС, активізувала формування нових регіональних безпекових форматів і підштовхнула держави до посилення оборонної спроможності. Україна, виступивши форпостом протидії агресії, зміцнила статус ключового актора регіональної стабільності та отримала безпрецедентну підтримку через платформу «Рамштайн». Досвід війни призвів до зростання інтеграції європейської та євроатлантичної безпекових архітектур, що засвідчили приклади вступу Фінляндії та Швеції до НАТО.

Паралельно відбулися глибокі геоекономічні зрушення: зменшення енергетичної залежності ЄС від РФ, диверсифікація постачань енергоносіїв та посилення ролі технологічних інновацій в оборонній сфері. Конфлікт стимулював формування нової багатополярної моделі міжнародних відносин, у якій зростає значення «середніх держав» та міжрегіональних альянсів. Український досвід протидії агресії став універсальним прикладом для глобальної спільноти у протистоянні авторитарному ревізіонізму. У результаті війна визначає нові параметри глобального порядку, де ключовими чинниками стають стратегічна автономія, адаптивні механізми стримування та гнучкі моделі партнерства.

Окрему увагу у статті приділено зміні парадигми колективної безпеки, що зумовлює необхідність перегляду традиційних підходів до стримування та реагування на загрози. Підкреслено роль малих альянсів, двосторонніх угод і неформалізованих форматів співпраці, які забезпечують гнучкість і оперативність прийняття рішень у кризових ситуаціях.

Зазначено, що формування стійкої архітектури безпеки неможливе без одночасного посилення оборонного потенціалу України, розвитку ВПК, інвестування в технології та розбудови стратегічного партнерства з ключовими союзниками. Саме симбіоз зовнішніх гарантій та внутрішньої самодостатності формує нову модель безпеки для держав на перехресті геополітичних інтересів.

Ключові слова: євроатлантична безпекова політика, міжнародні відносини, російсько-українська війна, НАТО, ЄС, регіональні безпекові формати, енергетична безпека, глобальний порядок, оборонна самодостатність, стратегічна автономія, багатополярність, партнерство.

The Russian-Ukrainian war has become an unprecedented challenge to Euro-Atlantic security policy, serving as a catalyst for profound transformations in the international system. It has triggered institutional revisions of NATO and EU strategies, spurred the creation of new regional security formats, and pushed states to strengthen their defense capabilities. Ukraine, acting as the forefront of resistance against aggression, has solidified its status as a key actor in regional stability and has received unprecedented support through the "Ramstein" platform. The experience of war has led to increased integration between European and Euro-Atlantic security architectures, as evidenced by Finland and Sweden's accession to NATO.

In parallel, significant geoeconomic shifts have occurred: the EU has reduced its energy dependence on Russia, diversified its energy supplies, and emphasized the role of technological innovation in the defense sector. The conflict has stimulated the emergence of a new multipolar model of international relations, in which the importance of "middle powers" and interregional alliances is growing. Ukraine's experience in countering aggression has become a universal example for the global community in resisting authoritarian revisionism. As a result, the war is shaping new parameters of the global order, where strategic autonomy, adaptive deterrence mechanisms, and flexible partnership models are becoming key factors.

The article pays particular attention to the changing paradigm of collective security, which necessitates a reassessment of traditional approaches to deterrence and response. Emphasis is placed on the role of small alliances, bilateral agreements, and informal cooperation formats that provide flexibility and rapid decision-making in crisis situations.

The formation of a resilient security architecture is deemed impossible without simultaneously enhancing Ukraine's defense potential, developing its defense industry, investing in technologies, and building strategic partnerships with key allies. It is precisely the symbiosis of external guarantees and internal self-sufficiency that shapes a new security model for states located at the intersection of geopolitical interests.

Key words: Euro-Atlantic security policy, international relations, Russian-Ukrainian war, NATO, EU, regional security formats, energy security, global order, defense self-sufficiency, strategic autonomy, multipolarity, partnership.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Агресія РФ проти України стала не лише безпрецедентним викликом для євроатлантичної безпеки, а й каталізатором глобальних трансформацій у сфері міжнародних відносин. Війна продемонструвала вразливість чинної системи стримування та колективної безпеки, актуалізувала потребу в оновленні стратегій реагування на гібридні та конвенційні загрози. Геополітичні зрушення, зокрема перегляд політики нейтралітету, зміна енергетичних пріоритетів та посилення регіональних альянсів, свідчать про початок нової епохи в архітектурі євроатлантичного простору. Україна, ставши форпостом протидії агресії, водночас перетворюється на активного суб'єкта нової безпекової парадигми. У цьому контексті важливо проаналізувати не лише безпосередні наслідки війни, а й довгострокові тренди, що впливатимуть на структуру міжнародної системи. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю концептуального осмислення нових викликів і визначення ролі України у формуванні безпекового порядку в Європі та за її межами.

Мета та завдання дослідження. Метою даної роботи є комплексний аналіз впливу війни РФ проти України на трансформацію міжнародної системи та європейської безпеки. Дослідження спрямоване на виявлення ключових геополітичних, інституційних та енергетичних зрушень, а також на окреслення нової ролі України як чинника регіональної стабільності. **Завдання дослідження:** 1) Проаналізувати конкретні зміни стратегій НАТО та ЄС у контексті російсько-української війни; 2) Дослідити роль України як активного суб'єкта нових регіональних безпекових форматів.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Проблематика пов'язана з наслідками російської війни проти України для глобальних процесів, стала об'єктом численних наукових досліджень та експертних аналізів у сфері міжнародних відносин, безпеки, економіки та геополітики. Проте в контексті узагальненого огляду актуальної наукової публіцистики та з урахуванням цілей цього дослідження, автор вважає за доцільне виокремити наступні дослідження.

Питання війни як одного із чинників трансформації НАТО як регіональної структури безпеки та зміни в межах відносин «Україна – НАТО» досліджувались в наукових працях І. Шишкіна, О. Воронова, Т. Дацьо. Дослідники окреслюють нові стратегічні орієнтири Альянсу щодо України як кандидата на вступ [1].

Також варто зазначити праці фахівців Національного інституту стратегічних досліджень, які проаналізували економічну безпеку України в умовах війни, фокусуючись на макроекономічній стійкості й викликах модернізації безпеки [2].

Деякі праці щодо ролі ЄС у забезпеченні енергетичної безпеки доповнюють картину зміни політичної архітектури та ресурсної основи нового безпекового порядку [3].

Загальні питання відносин між Україною та НАТО систематично досліджують І.Тодоров, В. Фесенко, Г. Перепелиця та інші фахівці з безпеки та міжнародних відносин.

Методологія дослідження. У процесі дослідження було використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, що забезпечили системний підхід до аналізу впливу російсько-української війни на міжнародну систему та європейську безпеку. Серед загальнонаукових методів ключовими виступають науковий аналіз, синтез, узагальнення, дедукція, а також гіпотетико-дедуктивний підхід, який дав змогу висунути та перевірити дослідницькі гіпотези. На емпіричному рівні застосовано спеціальні методи, зокрема метод кейс-стаді для аналізу конкретних прикладів міжнародної підтримки України; порівняльно-історичний метод – для виявлення еволюції підходів до безпеки в Європі; а також елементів системного аналізу для дослідження трансформацій міжнародної архітектури безпеки. Такий методологічний підхід дозволив інтегрувати політичну, безпекову, економічну й міжнародну частини для комплексного розуміння наслідків війни для регіональної та глобальної систем безпеки.

Виклад основного матеріалу. Україна, з огляду на своє геополітичне положення, становить виняткову економічну, політичну та регіональну цінність – як для самої себе, так і для її партнерів, а також для потенційних агресорів. Як зазначав класик української геополітичної думки А. І. Кудряченко ще у 2004 році: «Україна дійсно є рубіжною державою, в нинішніх межах якої зійшлися і тісно переплелися кордони трьох геополітичних, геоекономічних та соціокультурних просторів: європейського, євразійського і середземноморського (чорноморського). Для рубіжної країни досить актуальною є проблема самоідентифікації суспільства, власне, на рівні етнонаціональному, конфесійному, геополітичному та інших. Соціокультурна рубіжність України – стратегічний ресурс становлення державності та консолідації нації, компліментарного соціально-економічного розвитку всіх народів країни, прискорення обігу капіталів та зростання іноземних інвестицій» [4, с.237].

У науковій літературі існує низка термінів, якими позначають середовище взаємодії держав: «міжнародна система», «міжнародні відносини», «світова політика» тощо. Попри різноманітність підходів, спільним для всіх є визнання того, що такі взаємодії відбуваються або повинні відбуватися за певними правилами. Саме наявність таких правил, норм і принципів уможливило функціо-

нування того, що часто називають міжнародним або світовим порядком.

Війна як каталізатор трансформації глобальних інституцій. Події останніх десятиліть, на жаль, засвідчують, що становлення української державності збіглося у часі з глибокою кризою постбіполярної системи координат, що сформувалася після розпаду СРСР. Починаючи з середини 1990-х років, світ зіткнувся з геополітичним вакуумом, який поступово почали заповнювати держави з авторитарними політичними режимами – насамперед РФ та КНР. Прихід до влади у РФ путіна, а згодом – посилення персоналістського керівництва у Китаї під проводом Сі Цзіньпіна стали маркерами нового етапу у політичному розвитку євразійського простору. Цей етап супроводжувався розворотом від умовної кооперації до конфронтаційної зовнішньої політики, у тому числі щодо країн-сусідів та колишніх стратегічних партнерів.

Як слушно свого часу зауважив Б. Парахонський напередодні подій 2014 року: «Переважає більшість дослідників сучасних процесів у сфері міжнародних відносин вважала, що національна безпека зараз не може бути гарантована без тісної співпраці з впливовими міжнародними структурами безпеки субрегіонального, регіонального та глобального рівнів. Але ефективність функціонування міжнародних структур безпеки значною мірою стримується недосконалістю чинних механізмів міжнародного правопорядку, що ставить під знак питання міжнародне право в цілому. Можна говорити про необхідність формування такого світового порядку, в якому домінуватиме система міжнародного права (відповідним чином оновлена й розвинена), котра має ефективну силову підтримку з боку міжнародних структур безпеки. В глобальному вимірі – це крок до створення більш ефективної, ніж Рада Безпеки ООН, форми світового уряду [5].

Анексія Криму РФ у 2014 році та подальша окупація частини територій Донецької й Луганської областей стали переломними подіями в історії європейської безпеки. Ці дії грубо порушили основоположні принципи міжнародного права, зафіксовані в Статуті ООН та Гельсінському прикінцевому акті. Водночас військове втручання РФ у конфлікт у Сирії, а також послідовна підтримка авторитарних режимів у таких державах, як Іран, Сирійська Арабська Республіка та Кореїська Народно-Демократична Республіка, свідчать про цілеспрямовану зміну зовнішньополітичної стратегії РФ. Паралельно з цим дедалі активніше розвивалося стратегічне партнерство між Росією та Китаєм, зокрема в енергетичній, військовій та інформаційній сферах. У сукупності ці процеси свідчили про намагання авторитарних держав сформувати альтернативне бачення світового

порядку – такого, що суперечить принципам ліберального міжнародного устрою, який утвердився після 1945 року і зберігався, попри трансформації, після завершення холодної війни та розпаду СРСР.

Попри очевидність агресивних дій Збройних сил РФ в Криму та на Донбасі, впродовж тривалого часу як в українському суспільстві, так і в комунікаціях між Україною та західними союзниками не існувало чіткої термінологічної визначеності щодо природи цих подій. Затримка з формалізацією понять «агресія», «окупація», «гібридна війна» та навіть «війна» свідчила про недостатню підготовленість національного політикуму та науково-експертного середовища до нових викликів безпекового характеру. У цьому контексті українські дослідники звернули увагу на необхідність системного переосмислення понять, які лежать в основі національної безпеки та оборонного планування: «Ситуація існування контрверсійних варіантів розуміння подій є несприятливим для України когнітивним та інформаційним чинником, особливо в тій частині, що стосується неузгодження української концептуальної моделі з моделлю наших західних союзників, що може призвести до порушень розуміння, створюючи додаткові ризики. Отже, постає завдання поширення в західних медіа і в спілкуванні із західними союзниками аргументів на користь розуміння російсько-української війни як міждержавного конфлікту, фокусуючись на єдиній ролі росії як агресора – і в Криму, і на сході України» [6, с. 37].

Відновлення довіри до військових «союзів за інтересами» та визначення України як держави-центру європейського безпекового тяжіння. Попри неоднозначність підходів навіть серед найближчих союзників у євроатлантичному та європейському просторах, Україна у своїй зовнішньополітичній діяльності послідовно орієнтувалася на надійних партнерів. Одним з ключових таких партнерів залишаються Сполучені Штати Америки, які, незалежно від політичної належності адміністрацій Білого Дома до Республіканської чи Демократичної партії, надавали суттєву допомогу у модернізації Збройних сил України, а також у вигляді макрофінансової підтримки. Окрему роль у зміцненні стійкості України відіграють міжнародні інституції, зокрема Міжнародний валютний фонд (МВФ), який після 2014 року надавав інструментальну підтримку для стабілізації економіки. Значний внесок здійснювали й історичні союзники України, насамперед країни Балтії – зокрема, Литва – а також Велика Британія, яка після 2020 року посилює свою регіональну активність у сфері безпеки, ініціюючи нові формати двостороннього та багатороннього співробітництва. На тлі загального ускладнення міжнародного безпекового середовища, окремі європейські держави – серед них

Велика Британія, Франція, Польща – почали розробляти регіональні моделі безпеки. Ці ініціативи були спрямовані на те, щоб у контексті анархічної природи сучасної міжнародної системи та зростання агресивності з боку авторитарних держав євразійського простору, забезпечити ефективні механізми захисту від гібридних та екзистенційних викликів. Наприклад, у 2020 році почала втілюватися ідея проєкту Міжмор'я як геополітичного зближення країн Центрально-Східної Європи, що географічно розташовані між Балтійським та Чорним морями. Формування Балто-Чорноморської підсистеми безпеки може посилити оборонну співпрацю між Україною, Польщею, країнами Балтії, Чехією, Словаччиною, а в перспективі з Туреччиною та Білоруссю. Така співпраця може концентруватися довкола спільних розробок нових зразків озброєнь, тим самим сприяючи прискоренню адаптації української армії до стандартів НАТО. Балто-Чорноморське зближення дозволило б Україні підсилити її міжнародну суб'єктність, свій геополітичний статус та уникнути міжнародно-правової маргіналізації [7, с. 11–17].

Слід зауважити, що зближення України з Великою Британією повністю відповідало як національним інтересам України, так і стратегічним інтересам самої Великої Британії. Щобільше, цей курс цілком вписувався у логіку зовнішньополітичної доктрини Великобританії, відомої під назвою «Global Britain», яка передбачає активізацію глобальної присутності та підтримку партнерів у ключових регіонах Європи та світу. З цього приводу українські вчені слушно зазначали, що в середовищі британської політичної тополії концепції «глобальної Британії», прихильники якої вважають, що за рахунок можливостей «розв'язаних рук» (Брексіт і т. п.), а також умілого й своєчасного застосування дипломатичних та силових інструментів офіційному Лондону цілком до снаги ефективно виконувати функції Superpower. Попри нібито рішуче дистанціювання Британії від ЄС у попередніх кількох років паростки парадигми «глобальної Британії» виразно простежуються навіть в Європі: йдеться про ініціативу офіційного Лондону щодо формування безпекового тріумвірату в складі Британії, Польщі та України. Станом на початок 2022 року це було – не повноцінне організаційне утворення, а лише символічний жест і риторичний інструмент, утім, його далекосяжних намірів і перспектив тектонічних зрушень не варто ігнорувати, адже таким кроком Великобританія, по-перше, фактично поставила під сумнів функціональну ефективність НАТО, по-друге, запропонувала механізм розблокування патової ситуації із входженням до складу Північноатлантичного альянсу нових членів.» [8, с. 181].

Як засвідчили події лютого 2022 року та перші ключові тижні повномасштабного вторгнення РФ в Україну, підтримка з боку Великої Британії, зокрема особиста позиція тодішнього прем'єр-міністра Бориса Джонсона, стала одним із визначальних чинників, що сприяли національній стійкості українського народу. Крім того, ця підтримка надіслала потужний політичний сигнал іншим європейським державам і всій євроатлантичній спільноті щодо необхідності рішучої солідарності з Україною в її боротьбі за незалежність і суверенітет.

Інституційна ревізія безпекової політики ЄС і НАТО та переосмислення політики роззброєння і стримування. Варто погодитися с думкою експертів, що важливим аргументом на користь України став збіг комплексу гострих проблем, таких як розгортання масштабної загарбницької війни в центрі Європи, порушення міжнародно-правових норм, які визначають нелегітимність територіальних анексій, висунення росією ультимативних претензій у бік США і НАТО, гібридна газова війна росії проти європейських країн з метою руйнування ринку енергоносіїв. За цих обставин відмова США та європейських країн від допомоги Україні була б рівноцінна свідомому потуранню глибокій кризі міжнародної системи та руйнуванню низки міжнародних режимів, таких як ядерне стримування та нерозповсюдження ядерної зброї. Легітимація засобів відвертого силового тиску як способу територіальної експансії поставила б під сумнів лідерські амбіції та безпекові зв'язки США з союзниками й партнерами в Європі та Азії [9, с.172].

Безумовно, визначальним чинником, який відіграв ключову роль у збереженні української державності та зірвав реалізацію плану блискавичного захоплення України з боку РФ (так званого «бліцкригу»), стали Збройні Сили України. Саме вони забезпечили ефективний опір у перші дні повномасштабної війни та протягом попередніх восьми років гібридної агресії з боку РФ. Сьогодні ЗСУ не лише залишаються головним гарантом суверенітету та територіальної цілісності України, а й перетворюються на центральний елемент нової архітектури європейської безпеки. У цій моделі високотехнологічна українська армія, яка набуває вагомого бойового досвіду, здатна стати важливим стратегічним партнером як для НАТО, так і для європейських держав в окремих секторах оборони та безпеки. «У центрі цієї системи – Україна з її високопрофесійними, ефективними та дієвими Збройними силами. Тож є всі підстави стверджувати, що героїчне протистояння України агресивному, повномасштабному вторгненню рф породило нове феноменальне явище в європейській системі безпеки – Збройні сили України, тоді як сама Українська держава стала символом

можливості й нескореності, гарантом захисту споконвічних європейських цінностей. Оновлену післявоєнну систему європейської безпеки тепер неможливо уявити без багатосторонньої участі в ній України як базового її елемента. Усе це в разі посилює наші шанси й на євроінтеграційне просування, кінцева мета якого – стати повноправним членом ЄС, і на тісну взаємодію з НАТО [10, с.25]. «Українська війна показує надзвичайно високу роль роботизованих типів зброї – дронів, безпілотників, нових морських та повітряних засобів ураження противника. Можна очікувати створення масштабних військових з'єднань з новітніми системами озброєнь, своєрідних дронів армій, як-от формувалися танкові армії в Другу світову війну. Очевидно, що високотехнологічний тип війни в широких масштабах має бути належним чином підготовлено [11, с. 46].

Фактично після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну більшість країн світу – як демократичних, так і авторитарних – розділилися на декілька таборів. Ключовим критерієм цього поділу стало ставлення політичного керівництва відповідних держав до самої України, до РФ, а також до сутності й причин російсько-української війни. Така конфігурація позицій віддзеркалює не лише зовнішньополітичні інтереси, а й ідеологічні орієнтири, рівень дотримання міжнародного права та готовність брати участь у формуванні нового світового порядку. Враховуючи ставлення міжнародних акторів до російсько-української війни у перший рік війни, наявні геополітичні розподіли представлено:

1) Україною та її прибічниками й помічниками (Західна коаліція – Контактна група з питань оборони України);

2) противниками України – РФ, Іран, Північна Корея, організація ХАМАС;

3) потенційною коаліцією держав, яку активно намагається сформувати РФ.

З метою кардинального переформатування світового порядку і зменшення ролі США та Заходу «формат «Глобального Півдня+» має просувати альтернативні Заходу моделі (політичні, економічні, фінансові, гуманітарні, ціннісні тощо) [12].

Серед ключових викликів, що супроводжують формування багатополярної системи, варто виокремити кілька напрямів: рівень стратегічної самостійності Європейського Союзу; геополітична конфігурація росії після завершення активної фази війни; динаміка суперництва між США та Китаєм, зокрема питання правового регулювання їхніх взаємин; подальший характер співпраці КНР із росією, Індією, а також країнами Центральної й Південно-Східної Азії. Водночас важливою залишається позиція так званих «середніх держав» – Туреччини, Бразилії, Мексики, Південної Африки, Саудівської Аравії – які прагнуть поси-

лити свою роль у глобальних процесах та нерідко виступають автономними центрами впливу. Як зазначають фахівці аналітичного центру «Разумкова» динаміка глобальних процесів свідчить про рух до двополярного світу, на полюсах якого будуть США та Китай з коаліціями держав-однодумців. Велику кількість країн, що хитаються між приєднанням до одного з полюсів і умовним нейтралітетом очікують складні часи конкурентної боротьби за їх прихильність (або лояльність) – не виключено, що із застосуванням як «м'якої», так і «жорсткої» сили. Доленосних змін можна очікувати у сфері реформування глобальних і регіональних структур безпеки. Головним напрямом цих процесів може стати зростання ролі більш компактних і внутрішньо більш солідарних субрегіональних чи секторальних об'єднань країн – можливо навіть з переформатуванням наявних великих структур, до яких вони належать [2022].

Наведений вище аналіз свідчить про те, що через ризик військових конфронтацій – як у форматі відкритого збройного протистояння, так і в умовах протидії гібридним загрозам – держави по обидва боки глобального ідеологічного спектра, як демократичного, так і авторитарного, змушені посилювати свою безпекову та оборонну спроможність. Одним з ключових проявів цього процесу є стале зростання видатків на оборонні бюджети. Ця тенденція становить один із провідних трендів сучасної системи міжнародних відносин. Відповідно варто погодитися із дослідниками, які стверджують, що стагнація глобальних механізмів узгодження національних інтересів держав та зменшення керованості системою міжнародних відносин зумовили також зростання бажання та готовності держав до застосування сили. Про це свідчить, зокрема, значне нарощування військових видатків країн світу. Крім того, Китай і росія на офіційному рівні звинувачують США в несправедливому керуванні міжнародними процесами, скоєнні міжнародних злочинів і фактично відмовились діяти за встановленими США правилами [14].

Щодо ролі України у євроатлантичних процесах, можна стверджувати про виокремлення щонайменше двох стратегічних напрямів, які сформувалися на тлі протидії та стримування агресивної політики РФ. По-перше, війна сприяла безпрецедентному зближенню України з євроатлантичними структурами, насамперед з НАТО, що супроводжувалося активізацією співпраці у військово-технічній сфері. Відбулося масштабне переозброєння Збройних сил України за стандартами країн-членів Альянсу із врахуванням унікального українського бойового досвіду. По-друге, ключовим елементом цього процесу стала платформа «Рамштайн», яка набула характеру інституціоналізованої відповіді євроатлантичної спіль-

ноти на російську агресію. В умовах сучасної анархічної міжнародної системи «Рамштайн» став механізмом скоординованого багатостороннього військово-політичного та логістичного партнерства, що відповідає принципам «комплексної взаємозалежності» неоліберальної інституціональної теорії міжнародних відносин, сформульованої Джозефом Наєм і Робертом Кохейном. Накопичений досвід взаємодії у межах цього формату може бути адаптований до будь-якої регіональної моделі безпеки майбутнього, де місце України буде не просто вагомим, а стратегічно незамінним.

Після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну стало очевидно, що чіткий поділ між поняттями «європейська» та «євроатлантична» безпека є значною мірою умовним. З практичної точки зору, безпекові архітектури Європи й НАТО дедалі більше інтегруються, про що свідчить досвід Фінляндії та Швеції. Обидві країни географічно належать до Європи, проте російська агресія призвела до кардинальної зміни суспільної думки в цих державах щодо вступу до Північноатлантичного альянсу [15].

Як наслідок, політичні еліти Швеції та Фінляндії ухвалили відповідні рішення на національному рівні щодо інтеграції до НАТО. У випадку з Фінляндією вступ відбувся 4 квітня 2023 року, тоді як Швеція завершила процес приєднання 7 березня 2024 року [16;17].

Геоекономічне зміщення енергетичних і технологічних пріоритетів. Після початку війни РФ проти України, санкції та геополітичні шоки стали імпульсом до структурної трансформації європейського енергетичного середовища. Основні тренди, які визначатимуть енергетичну політику ЄС у післявоєнному світі: 1) Поступове скорочення імпорту енергоносіїв з РФ (газ, нафта, ядерне паливо), відповідно до плану REPowerEU, із ціллю повного припинення імпорту до кінця 2027 року [18;19]; 2) В останні роки частка російського газу на ринку ЄС скоротилася з 45 % у 2021 році до 19 % у 2024 році, тоді як впродовж 2025 вона може впасти до приблизно 13 % [20]; 3) Економічна логіка тепер включає збалансовану диверсифікацію: збільшення постачання LNG зі США, нарощування видобутку в країнах Близького та Середнього Сходу, розвиток концепції Southern Gas Corridor; 4) Крім того, у межах REPowerEU запроваджені юридично обов'язкові чинники: національні плани країн-членів, заборона нових контрактів із росією вже з 2026 року, а завершення імпорту за старими контрактами – не пізніше 2027 року.

Висновки. Російсько-українська війна стала не лише безпековим викликом для України, але й потужним каталізатором трансформацій у всій системі міжнародних відносин. Події після 2022 року продемонстрували зростання ролі

України як стратегічного актора в європейській безпеці та стимулювали структурні зміни у відносинах між державами, зокрема в межах НАТО, ЄС і глобального Півдня. Агресія РФ активізувала переосмислення концепції колективної безпеки, призвела до перегляду політики енергетичної залежності країн ЄС та прискорила процеси політичної консолідації демократичних держав навколо спільних загроз.

Значною мірою змінено підходи до оборонної інтеграції, що виявилось через інтенсифікацію взаємодії в межах формату «Рамштайн», озброєння ЗСУ за стандартами НАТО та інституціоналізацію підтримки з боку західних країн. Крім того, приклад Швеції та Фінляндії підтвердив, що загроза з боку авторитарних режимів сприяє зміні зовнішньополітичних доктрин країн, які традиційно утримувалися від участі в оборонних блоках.

Аналіз наслідків війни для міжнародної системи свідчить про поступовий відхід від ліберального світового порядку, що сформувався після Холодної війни, у бік більш фрагментованої, багатополюсної моделі. Формується новий баланс сил, де вирішальну роль відіграють не лише традиційні великі держави, але й регіональні актори, які демонструють здатність до самостійного формування коаліцій та ініціювання безпекових форматів.

Україна стала одним із центрів генерації нових практик міжнародного спротиву агресії, зокрема в галузях гібридної війни, цифрової дипломатії, а також в об'єднанні глобальної підтримки через нормативні наративи свободи, суверенітету та справедливості. Її досвід набуває універсального характеру, що дозволяє транслювати цей кейс на інші регіони світу, які стикаються з викликами авторитарного ревізйонізму.

Крім того, війна стала детонатором глобальних змін у міжнародних інституціях: підвищилась функціональна ефективність НАТО, зросла гнучкість ЄС у прийнятті рішень, а також активізувались регіональні безпекові ініціативи – від Балто-Чорноморського простору до нових військово-промислових кластерів. На цьому тлі зростає потреба у формуванні нових механізмів стримування, стратегічної автономії та гнучких моделей союзництва.

Таким чином, війна в Україні не лише змінює регіональну безпекову архітектуру, а й задає нові параметри для глобального порядку: підвищення ролі середніх держав, зміцнення міжрегіональних альянсів і перегляд нормативно-ціннісних підходів до співпраці у сфері безпеки.

Перспективи подальших досліджень. У межах подальших наукових розвідок доцільно зосередити увагу на детальному аналізі еволюції відносин між Україною та НАТО в контексті

зміненій архітектури євроатлантичної безпеки. Перспективним напрямом є вивчення формату стратегічного партнерства, інституціонального оформлення довгострокових гарантій безпеки та нових механізмів оборонної кооперації. Окреме дослідження заслуговує діяльність Контактної групи з питань оборони України («Рамштайн»)

як нового зразка багатостороннього військово-політичного співробітництва. Також важливим є аналіз зміни ролі міжнародних інституцій у трансформованому безпековому середовищі та впливу українського досвіду на формування регіональних і глобальних моделей стримування агресії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шишкін І., Воронова О., Дацько Т. Міжнародні відносини України – НАТО: сучасний стан і шляхи розвитку. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2023. Т. 7, № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jouinnsus_2023_7_3_4
2. Національний інститут стратегічних досліджень (НІСД). Економічна безпека України в умовах довготривалої війни: аналітична доповідь. Київ, 2024. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-05/ad_ekonombezpeka_2024_220524.pdf
3. Сингаївська І. В. Україна як енергетичний сек'юритизатор ЄС: нові виклики та перспективи. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2024. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/8_Synhaievska.pdf
4. Кудряченко А. І., Рудич Ф. М., Храмов В. О. Геополітика: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: МАУП, 2004. 237 с.
5. Національний інститут стратегічних досліджень (НІСД). Міжнародне безпекове середовище: виклики і загрози національній безпеці України. Київ: НІСД, 2013. 17 с.
6. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Зовнішня політика України в умовах кризи міжнародного безпекового середовища. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2015. 37 с. (Серія «Національна безпека», вип. 10).
7. Кондратенко О. Ю. Балто-чорноморська співдружність: витоки та стратегічні можливості для України. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Міжнародні відносини. 2020. Вип. 1. С. 11–17.
8. Самчук З., Левкулич В., Шаповал Ю., Чорний О., Ковалевський В. Сучасний політичний дискурс з проблеми багатополюсної реструктуризації сучасного світу: монографія / За заг. ред. З. Самчука. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 181 с.
9. Толстов С. В. Політичні та безпекові виклики багатополярності. У: Подрез Ю. В. (ред.) Україна і світ в умовах воєнних викликів: колективна монографія. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2023. С. 172.
10. Гуменюк Б. Війна росії проти України: її вплив на регіональні та глобальні процеси. Україна дипломатична. 2022. Вип. 23. С. 18–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrdip_2022_23_5
11. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Російська війна проти України як тригер змін міжнародної безпеки: базові наративи. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2024. 49 с. (Серія «Міжнародні відносини»). DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.02>
12. Литвиненко О. Кілька тез щодо політики путіна. Як мислять і провадять війну у кремлі. Interfax-Україна. 2023, 3 листопада. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/949321.html>
13. Сунгуровський М., Мельник О., Пашков М., Поляков Л., Удальцова В. Роль і місце України в сучасному світі: геополітичний вимір (Аналітична доповідь). Центр Разумкова, 2022. URL: https://razumkov.org.ua/images/2022/11/16/2022_Rolj_i_mistce_Ukr.pdf
14. Ситник Г., Таран Є. Основні тренди трансформації системи міжнародних відносин (світоустрою). Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Національна безпека. 2024. Вип. 1. С. 1–15. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/visnyk/nats_bezpeka_1_2024.pdf
15. Statista Research Department. Survey on perception of NATO membership in Sweden 2014–2022 [Online]. 2022. URL: <https://www.statista.com/statistics/660842/survey-on-perception-of-nato-membership-in-sweden/>
16. NATO. Finland joins NATO as 31st Ally. 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_212288.htm
17. NATO. Sweden joins NATO as 32nd Ally. 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_213448.htm
18. Європейська Комісія. REPowerEU Plan. 2022. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022DC0230>
19. European Commission. Roadmap to fully end EU dependency on Russian energy – план щодо поступового припинення експорту російських енергоносіїв. 2025, 6 травня. URL: https://commission.europa.eu/news-and-media/news/roadmap-fully-end-eu-dependency-on-russian-energy-2025-05-06_en
20. Reuters. How the EU plans to ban Russian gas by end-2027 – законодавча дорожня карта поступового припинення імпорту. 2025, червень.

Дата першого надходження рукопису до видання: 05.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 11.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025